

בית המשפט המחוזי בתל אביב חייב את קופת הגמל דש להחזיר לעמיתים סכום

של יותר מרבע מיליארד שקל, בשל גביית דמי ניהול בניגוד להסכמים

השופטת, ד"ר מיכל אגמון גונן התייחסה גם ל"שבי הרגולטורי" שבו קשרי הרגולטור והחברות המפוקחות חזקים יותר מהאינטרס של החוסך הבודד

שופטת בית המשפט המחוזי בתל אביב, ד"ר מיכל אגמון גונן, פסקה היום כי על קופת הגמל דש להחזיר לעמיתים סכום של יותר מרבע מיליארד שקל, בשל גביית דמי ניהול בניגוד להסכמים ותוך הפרת חובת הנאמנות שהיא חבה כלפיהם. פסק הדין ניתן במסגרת תובענה ייצוגית שהגישו עמיתים בקופת הגמל של מיטב דש גמל ופנסיה בע"מ (מר ישראל גרינברג שהצטרף לקופה בשנת 1969 ומר מיכאל לוינרד שהצטרף לקופה בשנת 1984), בטענה כי זו גבתה מהם דמי ניהול, בניגוד למה שהוסכם עמם עת הצטרפו לקופה.

השופטת עמדה בהרחבה על רכישת קופת הגמל תגמולים בידי דש במסגרת רפורמת בכר, ועל כך שהיה עליה לעמוד בהסכמים שהיו לקופה עם עמיתיה קודם לרכישתה. בפסק דין מקיף בנוגע למשקיעים המוסדיים בכלל וקופות הגמל בפרט עומדת השופטת אגמון גונן בהרחבה על חובות הנאמנות בהם חייבים המשקיעים המוסדיים לעמיתיהם, ופותחת את פסק הדין כך:

"הגופים המוסדיים, בהם הנתבעת, מיטב דש גמל ופנסיה בע"מ, מנהלים את מרבית כספי החוסכים בשוק ההון. ניהול כספי חוסכים בהיקפים עצומים מקנה למשקיעים המוסדיים כוח רב, שיש לנהלו ולהפעילו באחריות. יש לזכור כי מאחורי כלל המשקיעים המוסדיים עומדים מיליוני חוסכים, עובדים, פנסיונרים ומשקיעים אחרים, הסומכים עליהם ומפקידים את עתידם בידיהם, פשוטו כמשמעו. האמרה שהובאה בפתח הדברים: "With great power comes great responsibility".....זו תמצית וליבת פסק הדין – כוח רב מחייב אחריות רבה - על המשקיעים המוסדיים מוטלות חובות נאמנות, לאור הכוח הרב שבידיהם..."

בפסק הדין נערך דיון בעניין דמי הניהול, כשהשופטת אגמון גונן עומדת על החשיבות של דמי הניהול והשלכת שיעור דמי הניהול על הכספים שיוותרו בידי החוסכים:

"קופת גמל היא חסכון פנסיוני. הסכומים שישולמו לבסוף מהקופה לעת פרישה וישמשו את העמיתים כהכנסה, נגזרים כמובן מסכום ההפקדות ומשכן, זאת מצד העמית. מצד הקופה הסכום שיתקבל תלוי בתשואה שתשיג הקופה על הכסף ודמי הניהול שתגבה מהעמיתים. על כן לשיעור דמי הניהול, הנגבים במהלך השנים משמעות עצומה על סכום המחייה שיוותר לעמית עם פרישתו. לאור זאת הגביל המאסדר את גובה דמי הניהול, אופן גבייתם והסדיר את ההודעות שיש ליתן לעמיתים לעניין זה. לאור העובדה שחיסכון פנסיוני הוא מוצר ארוך טווח, ודמי ניהול נגבים לאורך שנים רבות, הרי שכל עשירית האחוז העלאה בדמי הניהול,

הנגבית מסכומים גבוהים לאורך שנים, הנראית לכאורה זניחה, עלולה להביא לשינוי משמעותי בכספים שיוותרו לעת זיקנה".

השופטת סוקרת את גלגוליה של קופת הגמל, החל מהקמתה של חברת תגמולים לעצמאיים בע"מ (כחברה בת של בנק הפועלים דאז) בשנת 1957, במסגרתה התנהלה הקופה ועד היום, וקובעת כי כל ההסכמים עם העמיתים עומדים בתוקפם.

עוד קבעה כי ניתן לערוך הסכמים חוץ תקנוניים בנוגע לדמי ניהול, היינו שחברות יכולות להגיע להסכמים שונים עם קבוצות עמיתים שונות בנוגע לרכיב דמי הניהול וכי הסכמים אלו נכרתו בשעתו (עד שנת 1977) עם עצמאים ושכירים וכן עם אנשי צבא הקבע מכוח הסכם בין צה"ל לבנק הפועלים.

דש העלתה טענות לפיהן היא רשאית לשנות באופן חד צדדי את דמי הניהול בהתבסס על שינויים אסדרתיים, על עמדה משתמעת של הממונה על אגף שוק ההון ועל דוקטרינות חוזיות שונות. אשר לשינויים אסדרתיים קבעה השופטת אגמון גונן, כי אין בהם להפקיע חוזים קיימים :

"תחום ההשקעות המוסדיות מוסדר באופן מפורט, ע"י חוקים, תקנות והוראות הממונה. אין לקבל טענה לפיה כל שינוי אסדרתי, שלא בחקיקה ראשית מפורשת, יפקיע חוזים קיימים בין החוסכים והמשקיעים לגוף המוסדי, שנועדו מעצם טיבם וטבעם לחול במהלך שנות עבודתו של אדם, שנים ארוכות ורבות. הגיונו הכלכלי של ההסכם בין הצדדים ותכליתו כולה, היא הפקדת כספי החיסכון של העמיתים בידי הקופה לצורך שמירתם והשקעתם לצורך תשואה עליהם עד ליציאה לגמלאות. אין ספק כי אלה עדין מתקיימים."

אשר לעמדת הממונה, נקבע כי במקרה זה לא היתה חוות דעת של הממונה, אלא ניסיונות של דש לפרש חוזרים שונים ומצגות של אגף שוק ההון. השופטת התייחסה לטיעון לגבי "שבי רגולטורי" :

"יש חשש להטייה לטובת הגופים המפוקחים לאור הקשר השוטף בין רשות שוק ההון (ולפניה אגף שוק ההון), לחברות המנהלות את קופות הגמל, ומנגד הקשר עם העמיתים שאינם מאורגנים ואינם נמצאים בקשר עם האגף כציבור, אלא כבודדים בצורה של הגשת פניות או תלונות. החברות המנהלות, כדוגמת הנתבעת הן גופים חזקים, יציבים ומאורגנים ... יש לזכור כי בראש החברות המנהלות יושבים מומחים בתחום הגמל ובעיקר, לאגף שוק ההון ולחברות המנהלות אינטרס משותף, חשוב כשלעצמו, בשימור יציבות החברות המנהלות."

אשר לדוקטרינות החוזיות קבעה כי חוזה בין עמיתים לקופת הגמל, אינו חוזה יחס, וגם אינו ניתן לשינוי מכוח ההלכות הנוגעות לחוזה שאינו קצוב בזמן.

לב פסק הדין וחשיבותו נוגעים לפרק על הפרת חובת הנאמנות של דש כלפי עמיתי הקופה. השופטת אגמון גונן קובעת כי דש הפרה את ההסכמים עם העמיתים בכך שגבתה דמי ניהול בניגוד להסכמים עמם. אולם, המשיכה וקבע כי במקרה זה, לאור היחסים המיוחדים בין הצדדים, אין מדובר אך בהפרת חוזה, אלא גם בהפרת חובת נאמנות שהיא חמורה הרבה יותר. לדבריה:

" השוני בין יחסי נאמנות ואמון, ליחסים חוזיים נובע מנסיבות יצירת היחסים לעיתים יהיה שוני בתרופות, ולעיתים, כמו במקרה שלפניי, מבחינה מעשית התרופה תהיה זהה. אולם, חשוב להבחין בחובה שהופרה... חובות הנאמנות והאמון עוסקת בניהול ענייניו של אחר, ככלל במערכות בהן פערי מידע וכוח בין הצדדים, שאז האינטרס הוא קידום ענייניו של בעל הנכס, ובמקרה של המשקיעים המוסדיים, העובדה שהצד החזק, בעל הידע, מנהל את רכושו של הצד החלש (העמיתים). לעומתה, מערכת היחסים החוזית מבוססת על רצון של כל אחד מהצדדים לקדם את טובתו שלו, רצון שהמשפט מכיר בו כלגיטימי, ומגבילה אותו אך בחובה לנהוג בתום לב

המשפט מתייחס ביתר חומרה להפרת חובות נאמנות ואמון, מאשר להפרת חוזה. הפרות במסגרת דיני החוזים עוסקים בהפרת הבטחות ואילו הפרות בעולם חובות הנאמנות הן מעילה בכספיהם של אחרים... אני סבורה כי לאור חובות הנאמנות המפורשות שהוטלו על המשקיעים המוסדיים בחקיקה, ושהובאו בפירוט לעיל, יש לקבוע כי במקרה שלפניי הפרה הנתבעת את החוזה, ובעת ובעונה אחת הפרה את חובות הנאמנות המוטלות עליה. הנתבעת העדיפה את טובתה שלה בגביית דמי ניהול, על טובת העמיתים שהתחייבה כלפיהם שלא לגבות דמי ניהול כאמור. כמו כן, הנתבעת לא נקטה בגילוי נאות ומלא, ושלחה, כאמור, הודעה לעניין העלאת דמי הניהול במסווה של פרסום וברכות לשנה החדשה שעמדה אז בפתח. לא כך על נאמן לנהוג."

לאור זאת הורתה השופטת לדש להפסיק לגבות דמי ניהול מחברי הקבוצה, ולהשיב, בכפוף להשלמות לעניין הסכומים, את דמי הניהול שנגבו שלא כדין. לסיום כתבה:

"אני סבורה, כי במסגרת פסק הדין יש להעביר מסר חד וברור – לנתבעת ולמקבילותיה בשוק ההון: חובות הנאמנות, בה מחויבים משקיעים מוסדיים, לרבות הנתבעת, לעמיתים, למשקיעים ולחוסכים, מחייבות כי הקופה (כמו משקיעים מוסדיים אחרים), תשים לנגד עיניה, בראש ובראשונה, את עניינם של העמיתים, ותנהג עמם בשקיפות מלאה.

בפסק דין זה אני מבקשת להסב את תשומת לבם של המשקיעים המוסדיים לחובתם העיקרית לראות לנגד עיניהם כל העת את העמיתים, המשתתפים והחוסכים, כל אותם אנשים ששמו בהם מבטחם, והפקידו בידם את חסכוניותיהם ואת חייהם הכלכליים. בכתבי הטענות של הנתבעת, הכוללים במצטבר מאות עמודים, אין התייחסות לעמית הבודד, מה הוא הבין, על מה הוא הסתמך. חובת הנאמנות מחייבת את הקופה לשמוע את העמיתים ולהקשיב להם, כפי שראוי שהייתה הנתבעת עושה בענייניו של מר גרינברג, שפנה אליה שוב ושוב, בניסיון להעמידה על התנהלותה בניגוד לחובותיה אלו.